

Processen ↔ Structuren ?

Een theoretische beschouwing over
de relatie biodiversiteit - ecosysteem functioneren

Piet Verdonschot

piet.verdonschot@wur.nl

Processen ↔ Structuren?

Waar gaat het vandaag om?

KaderRichtlijnWater: De ecologische doelen zijn leidend (art. 4 Annex II en V)

KRW-MAAT = Structuurparameters (volgparameters);
beschrijven een toestand, het resultaat van processen

Processen verlopen in de tijd, zijn leidend en horen bij doelen zoals:

- Klimaatbestendig systeem
- Veerkrachtig systeem
- Robuust systeem
- Bouwen-met-Natuur
- Natuur-gebaseerde oplossingen
- Diagnose en maatregelkeuze

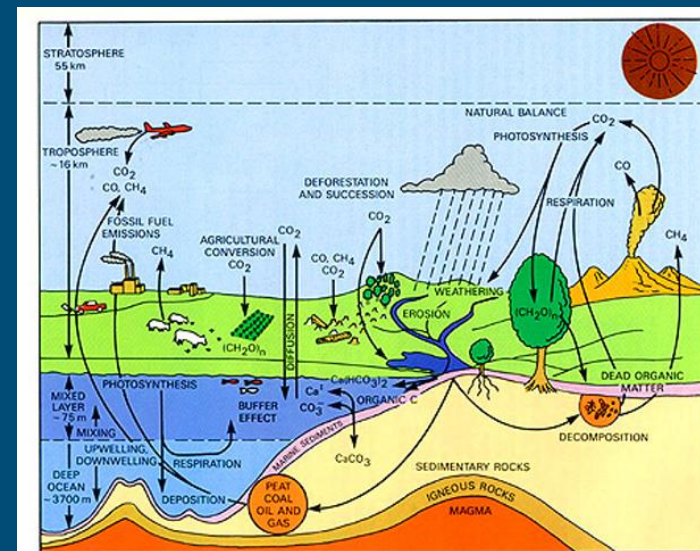
Zijn processen dan beter?

NEE, complementair!

Processen ↔ Structuren?

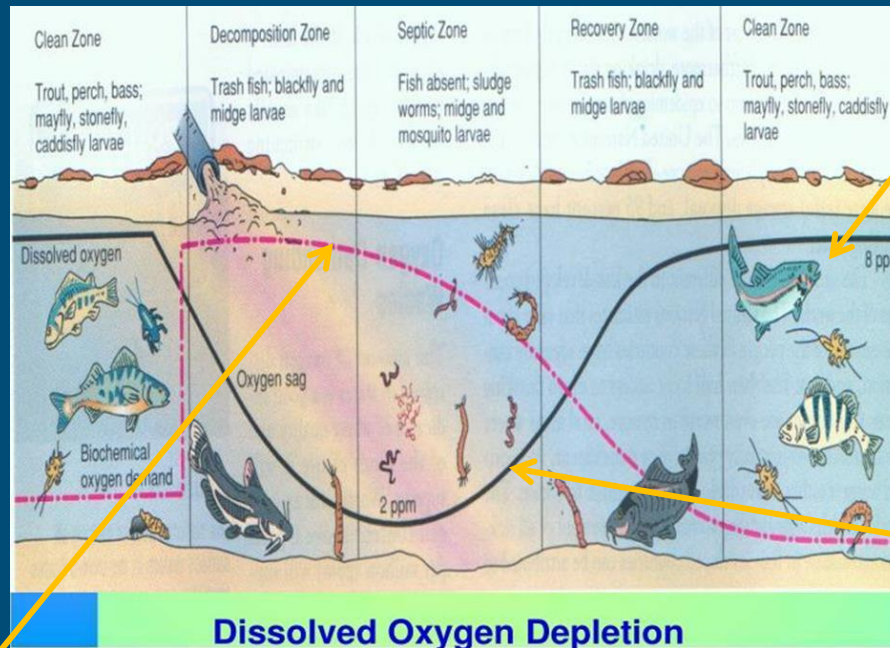
Waar gaat het vandaag om?

- Een korte terugblik
- Waar willen we naar toe? (doel)
- Waar gaat het om? (inhoud)
- De toekomst (aanpak)

Een korte terugblik

1st helft 19^e eeuw: Organische lozingen

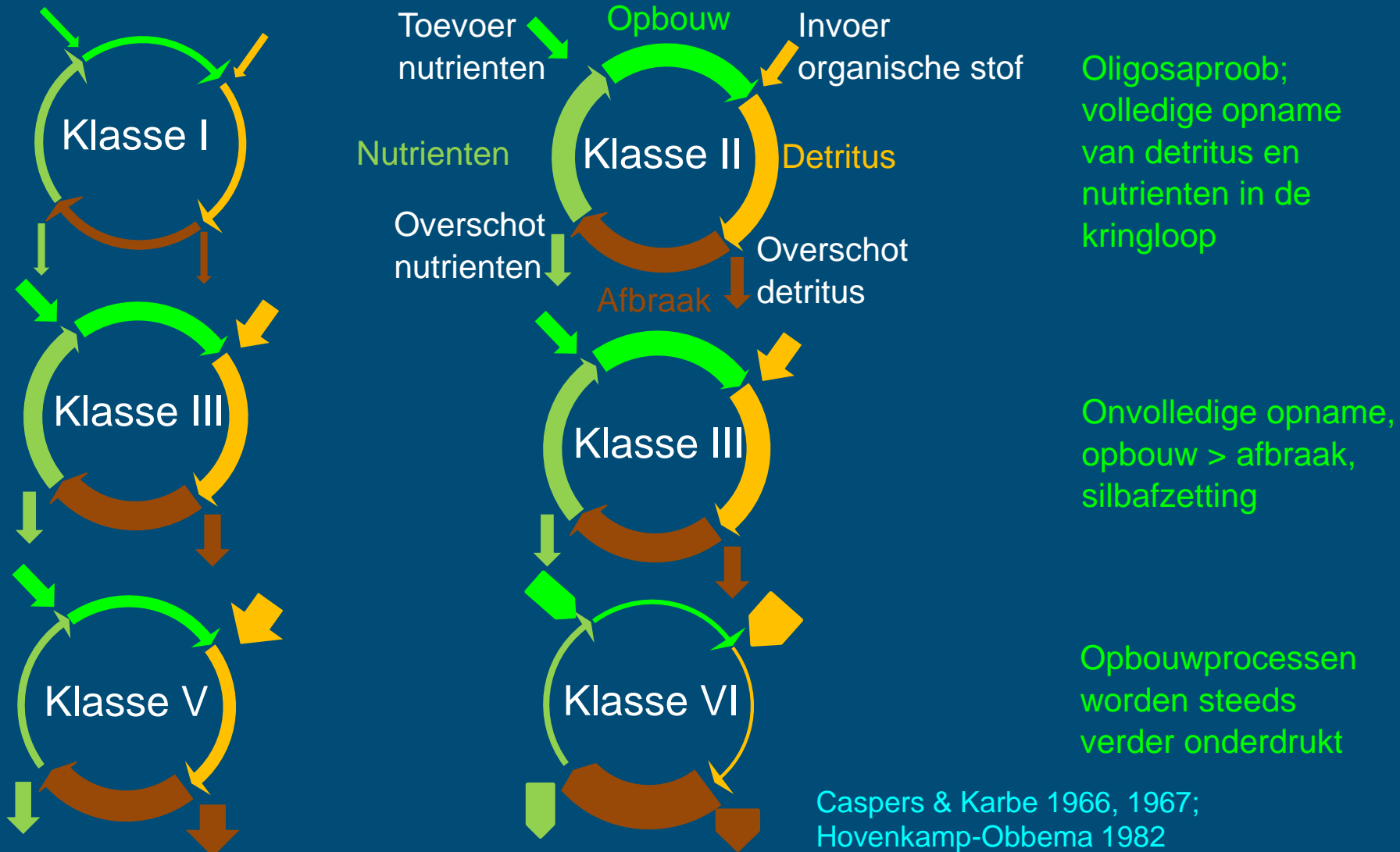
Organismen als indicatoren voor een toestand

Zuurstofgehalte als toestandindicator, het verloop als procesparameter

Biologisch ZuurstofVerbruik = maat voor proces van afbraak over een tijdsperiode, een parameter voor ecosysteem functioneren

Een korte terugblik

Raamwerk Caspers & Karbe: Saprobie-Trofie

Een korte terugblik

Soort-factor relaties zijn zeer onzeker

Een soort is niet aan afzonderlijke milieufactoren aangepast maar aan de combinatie daarvan (de soort heeft de omgeving geïntegreerd).

Het vinden van indicatoren in het middengebied van milieufactoren is niet mogelijk, alleen aan de uitersten.

Soortencombinaties veranderen vrij onvoorspelbaar, functionele kenmerken blijven constanter.

Een korte terugblik

Gedachtenontwikkeling vanuit structuren

saprobie-index

Kolkwitz & Marsson 1908/'09, Liebman 1951/'60, Sládecek 1973

$K_{1(2)3(4)5}$

Moller-Pillot 1971

EKO-systemen

Verdonschot 1990

EBEO-systemen

Peeters & Gardeniers 1992

KRW maatlatten

van der Molen et al. 2007

	Soorten-samenstelling, -abundantie	Gemeenschaps-benadering	Milieu-preferenties	Functionele kenmerken
saprobie	ja			
K_{135}	ja			
regionale systemen	ja			
EKO	ja	ja	ja	ja (3)
EBEO	ja		ja	(ja; 1 voedselstrategie)
regionale systemen	ja	ja	ja	ja
KRW	ja			

Een korte terugblik

KRW maatlatten

EKR

zeer goed
goed
matig
onvoldoende
slecht

Parameters: Samenstelling en abundantie

Indicatoren voorbeeld

- Dominant positief DP
- Kenmerkend KM
- Dominant negatief DN

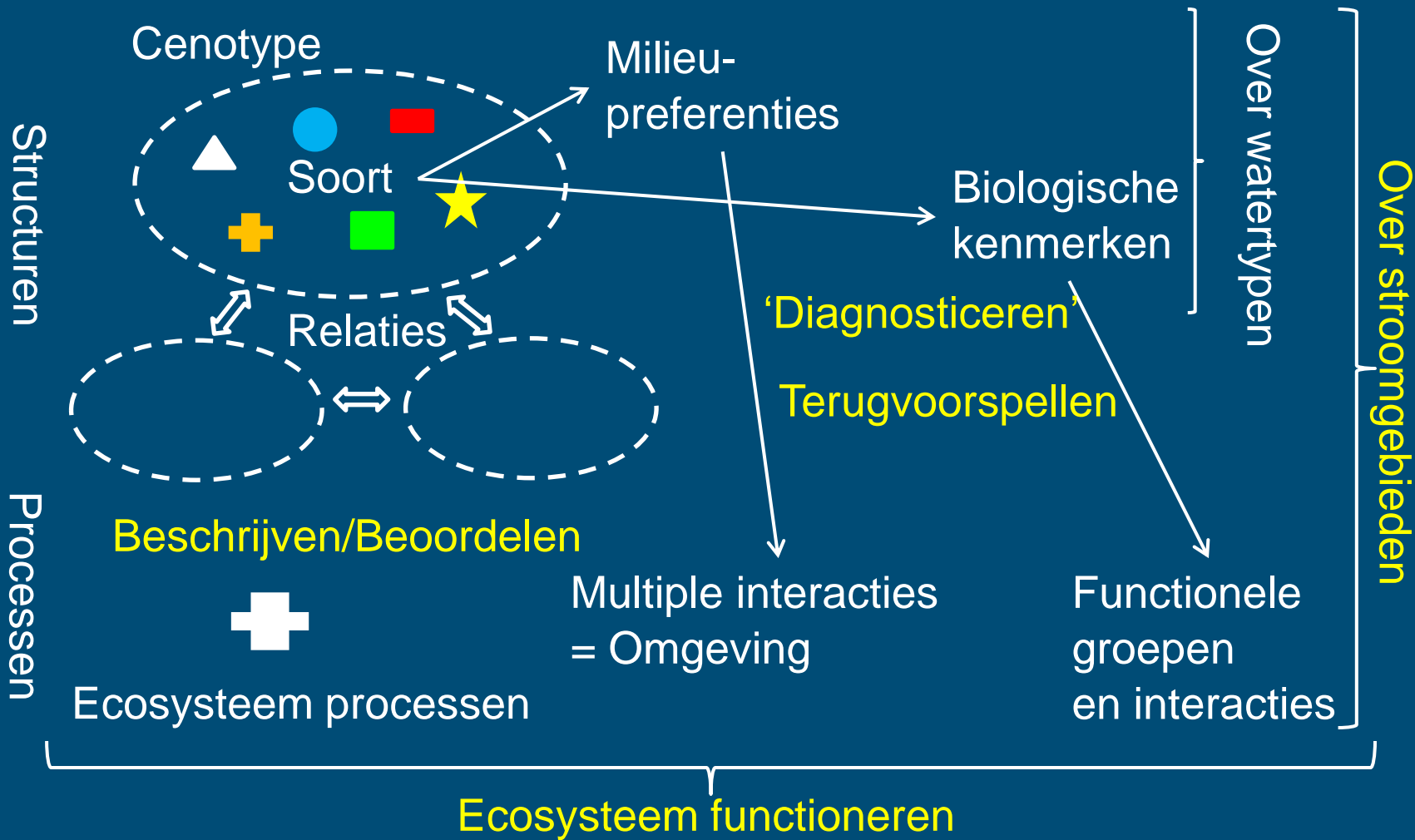
$$\%(KM+DP)(abundantie) + \%KM (n \text{ taxa}) + \%DN (abundantie)$$

KRW:

- Geeft veel samenwerking en aandacht
- Was inhoudelijk een terugval
- Groeiende behoefte aan diagnosticeren en voorspellen

Waar willen we naar toe?

Ecologische systeemanalyse
(meerdere schalen in ruimte en tijd)

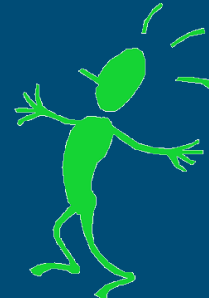
Begrijpen / Toepassen: Diagnosticeren en Voorspellen

Waar willen we naar toe?

Om de soortensamenstelling/biodiversiteit te begrijpen en kunnen voorspellen is kennis nodig over:

1. Hoe komt biodiversiteit (een soortencombinatie) tot stand?
2. Hoe functioneren soorten in een ecosysteem?
3. Wat omvat ecosysteem functioneren?
4. Welke sleutelprocessen bepalen ecosysteem functioneren?

Waar gaat het om?

Hoe komt biodiversiteit tot stand?

Abiotische processen

Habitat heterogeniteit
stromings-, structuurvariatie,
chemiegradiënten, ...

Stabiliteit

gedempte afvoerdynamiek,
stabiele substraatpatronen,
zuurstofnormaliteit, ...

Biodiversiteit

Biotische processen

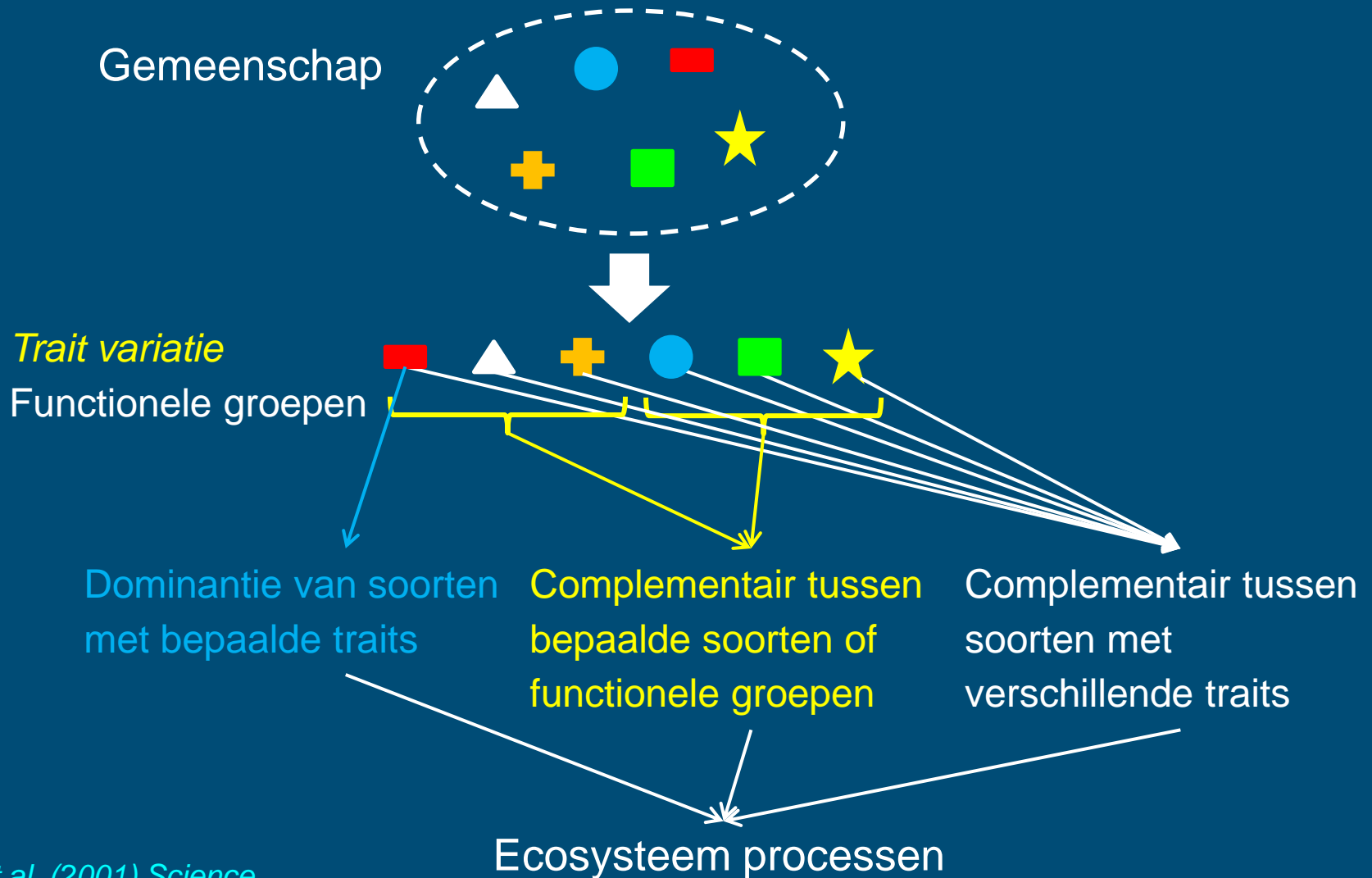
**Functioneren (Niche
differentiatie en –overlap)**
rol in voedselweb,
seizoenaliteit, facilitatie, ...

Disperie

mobiliteit, kolonisatie,
vestiging, ...

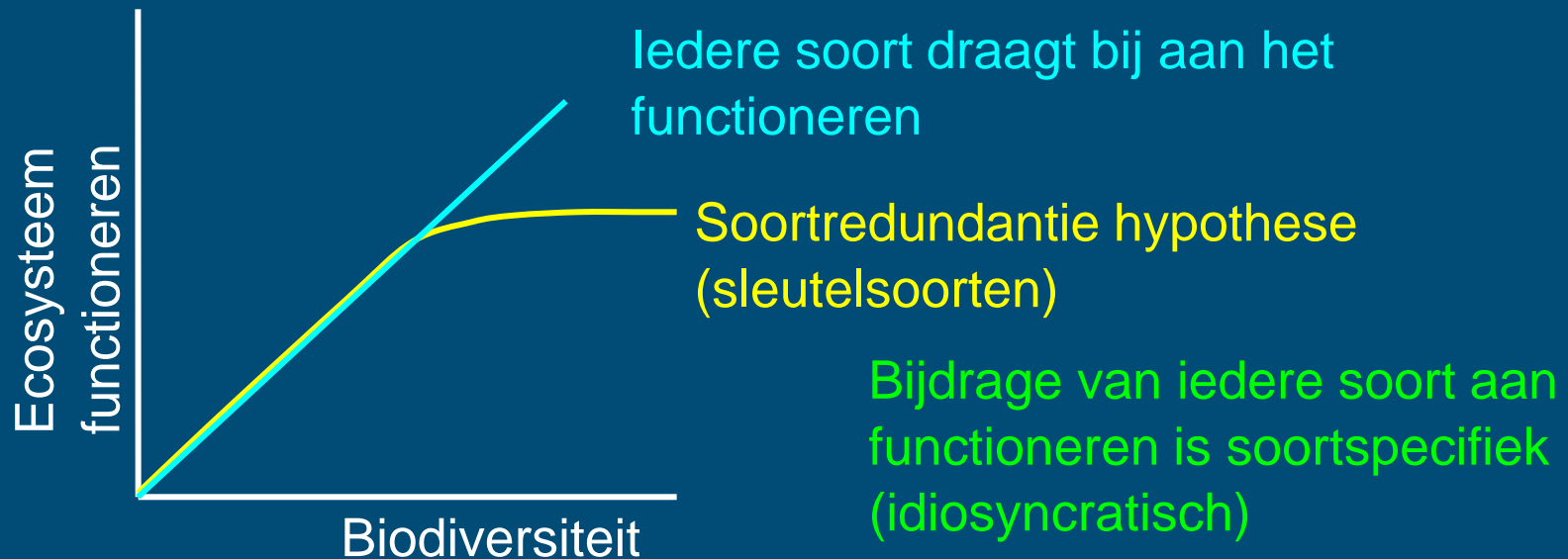
Waar gaat het om?

Hoe functioneren soorten in een ecosysteem?

Waar gaat het om?

Hoe functioneren van soorten in een ecosysteem?

Meer biodiversiteit betekent:

- hogere en stabielere productiviteit en retentie door betere benutting van alle bronnen (optimale niche complementariteit)
- grotere buffering tegen verstoring: hogere weerstand en veerkracht geeft ecosysteem stabiliteit (verzekerings-hypothese)
- bv biedt weerstand tegen invasies (diversiteit-weerstands-hypothese)

Waar gaat het om?

Wat omvat ecosysteem functioneren

Biodiversiteit

soortenrijkdom, -samenstelling, interacties, ...

Ecosysteem functioneren

productiviteit, afbraak, respiratie, ...

Ecosysteem functioneren

Abiotisch milieuprocessen

temperatuurhuishouding, waterstromen, nutriëntencycli, ...

Aangepast naar
Giller et al. (2004)

Waar gaat het om?

Ecosysteem functioneren is dus meer dan ...

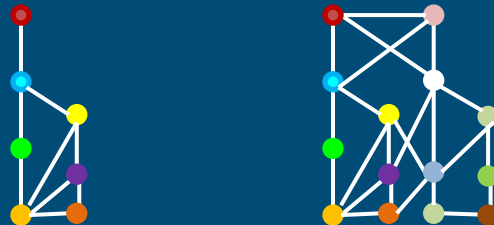
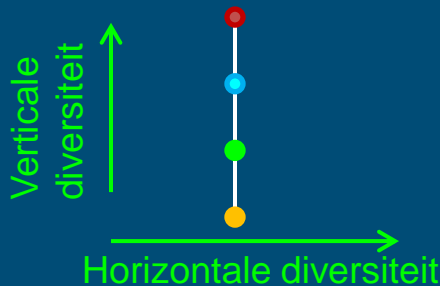
productie, decompositie, nutriënten cycli, ecosysteem metabolisme, ...

Het omvat ook biodiversiteitsverhogende processen zoals

Fysische (hydromorfologische) processen: golf/stromingsbreking, vorming structuren, groeivormen planten, erosie-sedimentatie, ...

Chemische processen: nutriëntencycli en –spiralen, zuurstofhuishouding, redoxprocessen, ...

Biologische processen: bioturbatie, biofilm ontwikkeling, voedselweb topologie, ...

Voedselweb interacties en -complexiteit

Ecologische SleutelProcessen (5S)

ESF licht Systeempromessen

- temperatuurhuishouding
- neerslag-verdamping
- geomorfologie-geochemie

Biologie

- productie-decompositie
- voedselwebinteracties
- overige soortinteracties
- connectiviteit / dispersie

ESF connectiviteit

ESF'en productiviteit

ESF verspreiding

Chemie

- zuurstofhuishouding
- stoffen'cycli' / -'spiraalen'
- overige biochemie

ESF (organische) belasting

ESF toxiciteit

Hydrologie

- aanvullen
- gedempt afvoeren
- inunderen
- hydraulica

ESF grondwater

ESF afvoerdynamiek

ESF stagnatie

ESF bufferzone

ESF natte doorsnede

ESF waterpanten (verwijdering)

ESF habitatgeschiktheid

Morfologie

- landschapsvorming
- locale erosie-transport-sedimentatie
- habitatvariatie stabiliteit

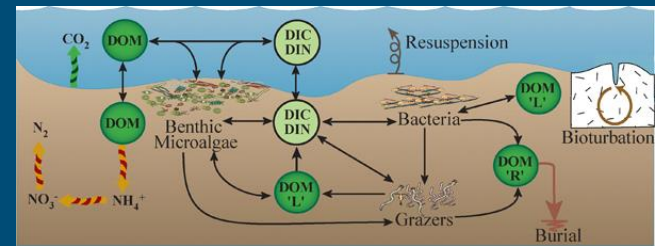

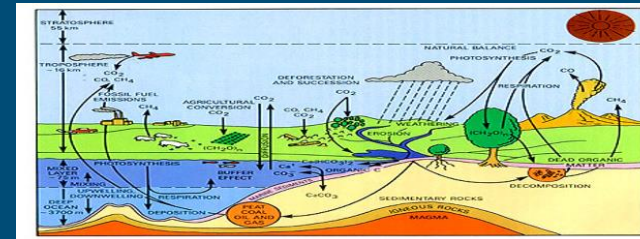
De toekomst

Waarom en hoe?

- Het direct meten van processen om de mechanismen (causaliteit) achter de patronen (structuren, toestanden (biodiversiteit)) te begrijpen en toe te passen.

- Het meten van verschillende processen op verschillende schalen en die integreren.

- Het kiezen van de juiste parameters passend bij de te meten processen en continu meten in de tijd / of bij tijdsintegrale parameters incidenteel.

Van locatie (ruimte) naar meer schalen in ruimte én tijd

De toekomst

Hoe: er is al veel beschikbaar

Parameters

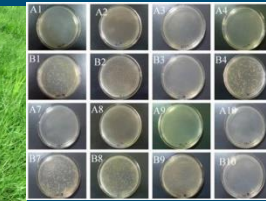
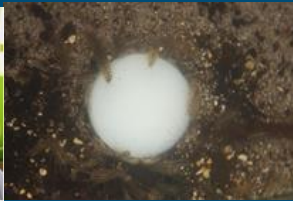
Zuurstofhuishouding
Decompositie
Ecosysteemrespiratie (*ER*, *NNP*, *GPP*)
Voedselweb
Functionele maten
Toxiciteit
Multistress
Taxonomische samenstelling
Patroonveranderingen bv waterplantpakketten
Temperatuurhuishouding
Chemie/stroming
Functionele micro-organismen gemeenschap

.....

Technieken

Sensoren
Litterbags, DECOTABS
Koepels met sensoren
Stabiele isotopen
Traitgroepen
PS, bioassays en EDA
QS en MMI
DNA
Remote sensing
Glasvezelkabels
Duikdrones met sensoren
Environ. Shotgun Sequencing

.....

De toekomst

Er gebeurt al veel!

- Quick-scan incidenteel en geautomatiseerd continu meten
- Optimaliseren toepassing functionele kenmerken (traits) en processen
- Ontleden interacties en diagnostische sleutelprocessen
- Geïntegreerd beoordelen, diagnosticeren en voorspellen
- Toxische stoffen: Passieve bemonstering, bioassays, effect gestuurde analyse

Smart Monitoring

Interesse om deel te nemen? => piet.verdonschot@uva.nl

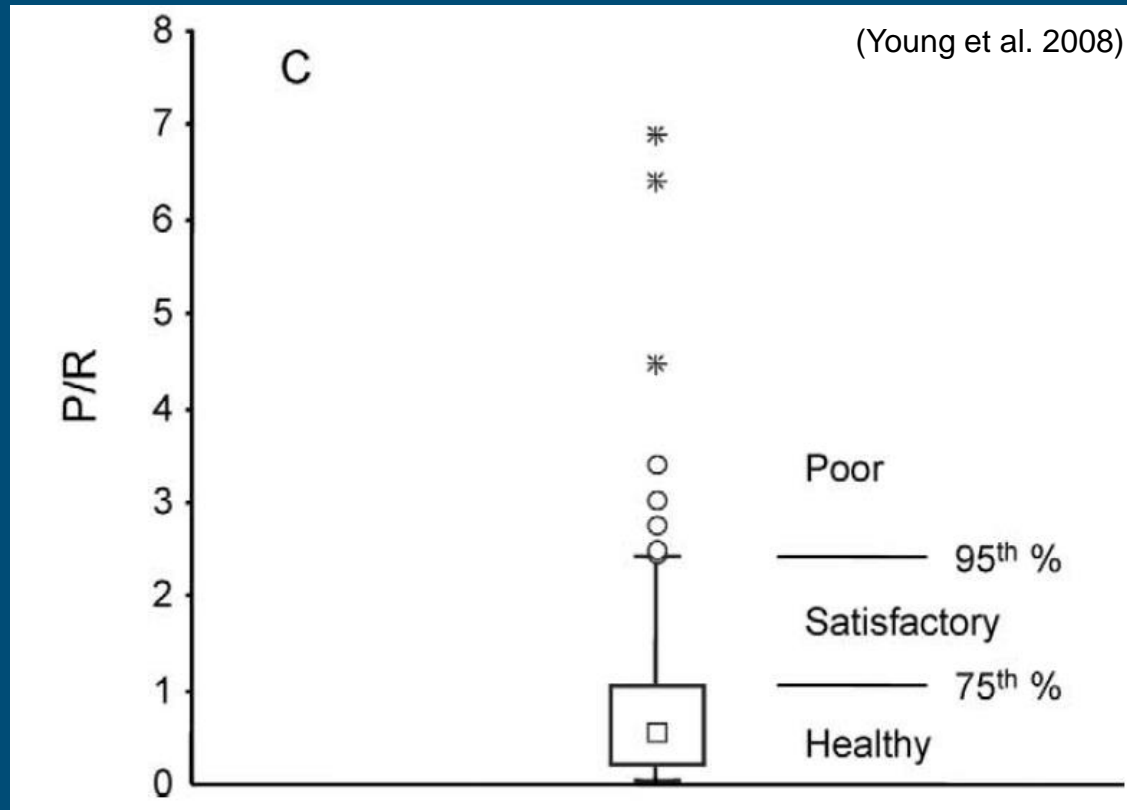
(e)DNA, identificatie, functionele toepassing incl. cryptische micro's
{*Micro-organismen: virussen, bacteriën, schimmels, eencelligen omvatten ≈ 99% van de biodiversiteit*}

Waterscan

Functionele kennis ontwikkelen over traits, dispersie, connectiviteit, ...

UvA werk in progress

Voorbeeld procesbenadering

Maatlatscore op basis van Ecosysteem Respiratie (P/R) van referentie- (n = 213) en verstoorde beken (n=82).

Waarden afkomstig van Wiley et al. 1990, Young and Huryn 1996, 1999, Webster and Meyer 1997, Wilcock et al. 1998, Young 1998, Mulholland et al. 2001, 2006, Hall and Tank 2003, McTammany et al. 2003, 2007, Houser et al. 2005, Meyer et al. 2005, Ortiz-Zayas et al. 2005, Bott et al. 2006, Gucker et al. 2006).

Innovatieve aanpak

Kennisopbouw door het uitvoeren van:

- parallel aan semi-(veld)experimenten en modellering
- in BACI-stijl op grotere schaal (schaal van processen en parameters moeten op elkaar en op de schaal van beheer passen)
- niet lokaal per waterschap maar samen in een doelgericht experiment

Voorbeeld UK National Demonstration Test Catchments Network

DTC - DEFRA

- grote (stroomgebied)schaal
- 4 jaar onderzoek en monitoring
- hypothese testend
- onderzoek naar oorzaak – gevolg relaties
- veranderde landbouwpraktijk/landgebruik, minder diffuse verontreiniging met gelijke voedselproductie
- processen en respons gemeten in termen van biologie, hydrologie, morfologie en chemie
- meerdere projecten parallel in uitvoering

